

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า และมีเส้นทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ จะต้องพัฒนากำลังคนก่อน เพราะคนเป็นกำลังพื้นฐานที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศ กำลังคนนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ถ้ากำลังคนจำนวนมาก มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่การงาน โอกาสที่จะปฏิบัติงานให้บังเกิดผลดี และประหยัด ย่อมง่ายขึ้นเป็นอันมากทั้งยังช่วยให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จไปด้วยดีและรวดเร็ว (สมพงษ์ เกษมสิน, 2521 : 239) การศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เป็นวิธีหนึ่ง ที่จะปลูกฝังให้คนในชาติมีคุณสมบัติและคุณลักษณะดังกล่าว เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่หน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร และมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน สามารถบอกได้ว่าเรียนแล้วจะได้รับความรู้อะไร จะจบเมื่อไร มีทักษะและความรู้เพิ่มขึ้นอย่างไร กิจกรรมที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนเป็นหลายรูปแบบตามสภาพแวดล้อมและชุมชนต่าง ๆ ดังภารกิจของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการพัฒนาคน (อุ้นตา นพคุณ, 2523)

การจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ปฏิบัติการอ้อมมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ในรูปของการฝึกอบรม สัมมนา เช่น การฝึกอบรมระหว่างประจำการ (In - Service Training) หรือการให้เข้าหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เป็นต้น การฝึกอบรมดังกล่าวเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะหนึ่งเนื่องจากเป็นการพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทศนคติในการทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่วางไว้ ดังที่ เสรีเลิศสุชาติวนิช (2531) ได้กล่าวไว้ว่า “การฝึกอบรมเป็นการให้การศึกษาในรูปแบบของนอกระบบโรงเรียน ทั้งการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคล การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาอย่างอื่น แต่การฝึกอบรมเป็นการเรียนรู้เฉพาะอย่าง เพื่อการปฏิบัติงานเฉพาะบุคคล”

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา มีหน้าที่ในการจัดฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารการศึกษาทุกสังกัดในกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาในระหว่างประจำการและผู้บริหารการศึกษาที่จะได้รับการแต่งตั้งหรือเลื่อนให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น รวมทั้งการให้ความรู้เฉพาะอย่างแก่ผู้บริหารการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ทางการบริหาร (เต็มจิต จันทคา, 2539) และการดำเนินการจัดกิจกรรมในการฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา เป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในด้านการพัฒนาคุณภาพของประชากร ดังที่ อุนตา นพคุณ (2523) กล่าวไว้ว่า “ในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพของประชากรนั้นต้องการให้ประชากรได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ เกิดความรู้เพิ่มขึ้น เกิดทัศนคติที่ดีและเกิดทักษะ หรือความชัดเจนในชีวิต” หลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง เป็นหลักสูตรหลักที่สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาใช้ในการดำเนินการฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาที่จะได้รับการแต่งตั้งหรือเลื่อนให้ดำรงตำแหน่งให้สูงขึ้น ซึ่งมีกระบวนการ และกิจกรรมที่เน้นการให้ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเจตคติต่อการบริหารการศึกษาระดับสูงต่าง ๆ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เพราะผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์มาก่อน ดังนั้นการเรียนการสอนจะต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือต้องรู้หลักการศึกษาคือผู้ใหญ่ ซึ่งโนลส์ (Knowles, 1980) ได้เรียกวิชาการศึกษาคือผู้ใหญ่นี้ว่า แอนดราโกยี (Andragogy) โดยให้คำนิยามไว้ว่าเป็น “ศิลป์และศาสตร์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้” โดยมีรายละเอียด ประการแรกเกี่ยวกับมโนทัศน์ของผู้เรียน (Self - concept) กล่าวคือผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ต่อตนเอง จะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการนำตนเอง เป็นตัวของตัวเอง ประการที่สองเป็นเรื่องของประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) กล่าวคือเมื่อผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะสูงขึ้น บุคคลนั้นก็ยังมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีพื้นฐานเปิดกว้างที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ประการที่สามเป็นเรื่องของความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) กล่าวคือผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อรู้สึกว่สิ่งนั้น “จำเป็น” ต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน และประการสุดท้ายคือ แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) กล่าวคือผู้ใหญ่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มุ่งนำความรู้ไปใช้ทันที

จากทฤษฎีแอนดราโกยี ของ มัลคัม โนลส์ ใน 4 ข้อข้างต้น โนลส์ ได้กำหนดเป็นขั้นตอนวิธีการสอนผู้ใหญ่ดังนี้ คือ มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self - concept) ประกอบด้วยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนร่วมกัน การนำ

ประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ ประการที่สอง ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ประกอบด้วย ความสำคัญของการนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอน ความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปปฏิบัติ และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ ประการที่สาม ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness) ประกอบด้วย เวลาในการเรียนรู้ และการจัดกลุ่มผู้เรียน ประการที่สี่ แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ประกอบด้วย แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวทางการเรียนรู้ของหลักสูตรและการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้

หลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา นั้น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู เป็นผู้กำหนดแล้วมอบให้สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ดำเนินการฝึกอบรม หลักสูตรดังกล่าว แบ่งออกเป็น 4 หมวดวิชา คือ หมวดที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร หมวดที่ 2 บริหารศาสตร์ หมวดที่ 3 พฤติกรรมศาสตร์ และหมวดที่ 4 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

โดยสภาพทั่วไป จากการสังเกตและจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสอนของวิทยากรในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ในสภาพการณ์จริง พบปัญหาว่า การฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ควรเน้นสถานการณ์จำลองมากกว่าจะใช้วิธีการบรรยาย และควรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมให้มากขึ้น เป็นการดึงความรู้ ความสามารถของผู้เข้าอบรมมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงวัย ความเหมาะสมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและอายุที่ใกล้เคียงกัน ทำให้สะดวกในการจัดกิจกรรมในการฝึกอบรมด้วย (รจนา ทิมพกรณ์ 2539) และงานวิจัยของดวงพร พงษ์ประดิษฐ์ (2537) พบว่า ควรเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้ด้วยทฤษฎี การฝึกอบรมจะให้ได้ผลบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับเนื้อหา วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ซึ่ง สันทัด สินธุพันธ์ประทุม (2540) กล่าวว่า วิธีฝึกอบรม เพื่อให้ได้ข้อมูล ประกอบด้วยวิธีการที่ควรเลือกใช้ร่วมกันหลาย ๆ วิธี ดังนี้ คือ การบรรยาย การศึกษาจากกรณี การระดมพลังสมอง การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย การอภิปรายโดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาจากภาพยนตร์/โทรทัศน์ การสัมมนา และการให้อ่านเอกสาร

วิธีการฝึกอบรมเพื่อฝึกทักษะในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย วิธีการที่ควรเลือกใช้ร่วมกันหลาย ๆ วิธี ดังนี้คือ การศึกษาจากกรณี เกมบริหาร การทำโครงการจริง การฝึกปฏิบัติในเวลาจำกัด การแสดงบทบาทสมมติ ทักษะศึกษา การสร้างแบบจำลองจากของจริง

วิธีการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ ประกอบด้วยวิธีการที่ควรเลือกใช้ร่วมกันหลาย ๆ วิธี ดังนี้ การศึกษาจากกรณี เกมบริหาร การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปรายกลุ่ม การศึกษาจากเหตุการณ์ที่ประสบและการใช้ห้องทดลองพฤติกรรม และเนื่องจากสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารการศึกษาทุกสังกัด ในกระทรวงศึกษาธิการให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ทางการบริหาร ดังนั้น วิทยากรในหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนตามหลักการศึกษาผู้ใหญ่ ที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ อันจะทำให้ผู้เรียนสนใจและเห็นประโยชน์ของสิ่งที่จะเรียนและเป็นการตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อ การดำเนินการจัดหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น . ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่าง ทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ (1980) ซึ่งประกอบด้วยข้อตกลง 4 ประการ คือ มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self - concept) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness) และแนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) กับวิธีการสอน ในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ใน 4 หมวดวิชา คือ หมวดที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร หมวดที่ 2 บริหารศาสตร์ หมวดที่ 3 พฤติกรรมศาสตร์ หมวดที่ 4 กิจกรรมเสริมหลักสูตร ว่ามีความสอดคล้องกันอย่างไร เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการสอนของวิทยากรในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ตามทฤษฎี แอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์
2. เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ใน 4 ด้าน ดังนี้
 1. มโนทัศน์ของผู้เรียน
 2. ประสบการณ์ของผู้เรียน
 3. ความพร้อมในการเรียนรู้

4. แนวทางการเรียนรู้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ประจำปีงบประมาณ 2543 กลุ่มตัวอย่าง คือผู้เข้าร่วมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รุ่นที่ 1 - 3 จำนวน 120 คน

2. การวิจัยนี้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ (1980) ซึ่งประกอบด้วย ข้อตกลง 4 ประการ คือ มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self - concept) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness) และแนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา

คำจำกัดความ

1. การวิเคราะห์ หมายถึง การแจกแจงรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ตามทฤษฎีแอนดราโกจี ของ มัลคัม โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา

2. หลักสูตรศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง การช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ ตามแนวทฤษฎีของ มัลคัม โนลส์ (1980) ซึ่งประกอบด้วยข้อตกลง 4 ประการคือ มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self - concept) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness) และ แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ซึ่ง โนลส์ ได้กำหนดเป็นขั้นตอนวิธีการสอนผู้ใหญ่ดังนี้ คือ มโนทัศน์ของผู้เรียน ประกอบด้วยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนร่วมกัน การนำประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ ประการที่สอง ประสบการณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วย ความสำคัญของการนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอน ความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปปฏิบัติ และการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ ประการที่สาม ความพร้อมในการเรียนรู้ ประกอบด้วย เวลาในการเรียนรู้ และการจัดกลุ่มผู้เรียน ประการที่สี่ แนวทางการเรียนรู้

ประกอบด้วย แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวทางการเรียนรู้ของหลักสูตร และการออกแบบ
ประสบการณ์การเรียนรู้

3. **หลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง** ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา
หมายถึง หลักสูตรที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ใช้งบค้ำให้ผู้บริหารการศึกษาที่จะ
ได้รับการแต่งตั้ง หรือเลื่อนให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น จะต้องมาเข้าหลักสูตรผู้บริหารศึกษา
ระดับสูง ของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา หลักสูตรประกอบด้วย 4 หมวดวิชา คือ หมวดที่ 1
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร หมวดที่ 2 บริหารศาสตร์ หมวดที่ 3 พฤติกรรมศาสตร์ และ
หมวดที่ 4 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

4. **ผู้เข้าร่วมหลักสูตร** หมายถึง ข้าราชการครูที่กรมคัดเลือกให้มาเข้าร่วมหลักสูตร
ผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ประจำปีงบประมาณ 2543 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ รุ่นที่ 1-3

5. **สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา** หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัด
ฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาและพัฒนาผู้บริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นหน่วยงานฝึกอบรม
ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาการแบ่งส่วนราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. 2522

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นข้อมูลให้วิทยากรในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของสถาบัน
พัฒนาผู้บริหารการศึกษา ได้พิจารณาปรับปรุงวิธีการสอนในรุ่นต่อ ๆ ไป ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ทำให้สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับ
ศาสตร์การศึกษานอกโรงเรียน